

16. VZPOREDNICE SLOVENSKE IN HRVAŠKE ETNOLOGIJE: HRANA IN PIJAČA V ČASU KRIZE – PRAKSE PRIDELAVE, DISTRIBUCIJE IN UŽIVANJA

Bistra, Hrvaška, 9.–10. junij 2022

Že 16. znanstveno-strokovno srečanje Vzorednice slovenske in hrvaške etnologije je bilo 9. in 10. junija 2022 v Bistri (blizu Zagreba). Tokratni glavni organizator je bilo Hrvaško etnološko društvo (HED); Slovensko etnološko društvo ga bo pripravilo čez dve leti. Naša dvodnevna gostiteljica je bilo Društvo Ekomuzej Bistra.

V petih sklopih se je zvrstilo 24 referentk in referentov. Slovensko polovico Vzorednic smo zastopale naslednje etnologinje: Alenka Černelič Krošelj kot predsednica SED, soorganizatorica in moderatorica, ki je predstavila tudi prispevek z naslovom Črno-belo bogastvo ter kruh, potice in kolači iz Posavskega muzeja Brežice; Jasna Fakin Bajec z Inštituta za kulturne in spominske študije ZRC SAZU, ki je spregovorila o odnosu do kruha med mladimi v času revščine in izobilja; Maja Godina Golija z Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, ki je analizirala prehrano civilnega prebivalstva v Mariboru med prvo svetovno vojno; Barbara Sosič iz Slovenskega etnografskega muzeja, ki je predstavila prehransko krizo po drugi svetovni vojni, kot jo razkriva muzejska dokumentacija; Mojca Ramšak z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL, ki je problematizirala pitje alkohola med epidemijo covid-19, in Jelka Pšajd iz Pomurskega muzeja Murska Sobota, ki je predstavila prispevek z naslovom Odnos socialno šibkih skupin ali posameznikov

Referentka Barbara Sosič z moderatorico Alenko Černelič Krošelj
(foto: Zora Slivnik Pavlin, junij 2022).

na podeželju do prehrane ob njenem pomanjkanju. Žal se Marinka Dražumerič iz Slovenskega etnološkega društva, ki bi morala spregovoriti o hrani v Beli krajini med prvo in drugo svetovno vojno, srečanja ni mogla udeležiti. Zora Slivnik Pavlin, dolgoletna članica SED, in Polonca Vodopivec z Občine Ajdovščina sta Vzorednice z zanimanjem spremljali in poslušali prispevke. Prvi dan sta se nam med poslušalci pridružila še Mateja Habinc in Peter Simonič z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Hrvaške referentke in referent so bili iz različnih institucij in krajev: Ministrstva za kulturo in medije Republike Hrvaške, Društva Ivana Perkovca iz Šenkovca, Etnografskega muzeja Zagreb, Inštituta za etnologijo in folkloristiko v Zagrebu, Mestnega muzeja Požega, Inštituta za hrvaški jezik in jezikoslovje v Zagrebu, Inštituta za antropologijo v Zagrebu, Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo v Zagrebu, Mestnega muzeja Korčula, Oddelka za konservatorstvo v Požegi, Pomorskega in zgodovinskega muzeja hrvaškega primorja na Reki, Domovinskega muzeja Slatina in Muzeja Moslavina Kutina ter Društva Ekomuzej Bistra. Zaploskali smo kolegici Sani Sardelić, ki se je na Vzorednice pripeljala najdlje – z južnodalmatinskega otoka Korčula.

Naj izpostavim samo nekaj vzorednic na temo prehrane med hrvaškim in slovenskim prostorom: tradicionalna hrana je spoj gastronomije in kulturne dediščine; nadomestki za kruh ob pomanjkanju moke so bili želod, tropine, pravi kostanj ipd.; kruh kot osnovno živilo je revnemu prebivalstvu vedno zadostoval, in šele njegovo umanjkanje je pomenilo lakoto; v pomanjkanju in kriznih situacijah je bilo prehranjevanje enolično; dediščina kruha je zelo povezana s prijetnimi in manj prijetnimi čustvi.

Zanimiva se mi je zdela misel Mirele Hrovatin iz Ministrstva za kulturo in medije Republike Hrvaške, da na seznam nesnovne dediščine ni treba vpisati vsega in naj pustimo skupnosti, da prepozna, kaj je zanjo bistveno in pomembno. Aktualne so bile opazke, ki jih ne bi smeli kar tako pozabiti: ugotovitev Sani Sardelić, da sprememba odnosa do hrane v sodobni družbi pomeni spremembo odnosa do okolja; Maje Godina Golija, da so krizna obdobja tudi čas inovacij in prilagodljivosti; in Mojce Ramšak, ki z raziskavo ugotavlja, da je alkoholna industrija v času epidemije covid-19 z uporabo novih tehnologij in lahkotnega nagovarjanja želela oziroma poskušala legalizirati pitje alkohola. Povabljeni smo bili tu-

* Jelka Pšajd, univ. dipl. sociologinja kulture ter etnologinja in kulturna antropologinja, muzejska svetovalka, Pomurski muzej Murska Sobota; jelka.psjajd@guest.ames.si.

Uvodni nagovor Klementine Batina v parku baročnega dvorca Oršič v Gornji Bistri (foto: Zora Slivnik Pavlin, junij 2022).

di na prihajajočo razstavo *Lica gladi: sit gladom ne vjeruje (Obrazi lakote: sit lačnemu ne verjame)* v Etnografski muzej Zagreb, katere cilj je opozoriti na pojav lakote v sodobni družbi. Ko govorimo o specifični gastronomski manifestaciji, pa ne moremo mimo predstavljenega *Bljak festivala* na otoku Krk kot dela karnevalskega dogajanja, kjer je mogoče okušati specialitete ljudske prehranske dediščine, s poudarkom na sestavinah, ki jih danes ne uporabljamo več vsak dan (in ponekod že postajajo kulinarične posebnosti), npr. svinjskih in kokošnjih nog, ledvic, vampov, kokošnjih vratov in druge *bljakavosti*.

Sproščene, zabavne in prijateljske so ekskurzije, zaradi katerih se iskreno veselim Vzparednic na slovenski in hrvaški strani. Ker jih pripravljajo domačini, so poučne in

strokovno pripravljene, z upanjem, da udeleženci vidimo tisto, česar na navadnem izletu ne bi nikoli. Tako smo se v petek popoldan zapeljali po Bistri in okolici, si ogledali prikaz interpretacijskega kostumiranja, prisluhnili pripovedovanju zgodb o baročnem dvorcu Oršič v Gornji Bistri in si ogledali še sakralni kompleks Sv. Nikola v Poljanici Bistriški. Večer smo zaključili s člani Ekomuzeja Bistra, ki so nam zapeli nekaj ljudskih pesmi. Poslušali smo jih ob okušanju lokalnega vina in pogač. Med odmoru med posameznimi sklopi smo lahko spremljali prikaz veččin tradicionalnega rokodelstva – izdelavo bistrškega nakita. Za konec verjetno ni treba dodati, da smo bili deležni izobilja hrane in pijače ter gostoljubnosti domačinov – pomanjkanje in izredne razmere so bile le besedna znanost.

Pogostitev s tradicionalnimi zagorskimi jedmi (foto: Zora Slivnik Pavlin, junij 2022).

Ročno izdelana moška okrasna ogrlica, imenovana *kravatlina*, je ena od oblik *kraluša*, ogrlice iz steklenih zrc, ki je obvezen element lokalnih pripadnostnih kostumov (foto: Zora Slivnik Pavlin, junij 2022).